

YTTRANDE
2009-03-26

Dnr U2008/7973/UH

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

En hållbar lärarutbildning (SOU 2008:109)

Sammanfattning och allmänt

Utredningen föreslår en lärarutbildning där två nya yrkesexamina införs, grundlärare och ämneslärare. STR-T anser lärarutbildningens nya föreslagna totala utseende för komplext och kommenterar därför i detta remissvar endast det tilläggsdirektiv som SOU 2008:109 tilldelades angående minoritetsspråk. Fokus för vårt remissvar rör därför frågor som behandlar minoriteten tornedalingar och minoritetsspråket meänkieli. Inledningsvis lämnar vi specifika synpunkter kring betänkandet och yttrandet avslutas med kommentarer som rör hela utbildningskedjan för meänkieli.

Specifika synpunkter

Sid. 296 kap 3.3.11 Modersmål....”Det vanligaste är att undervisningen äger rum utanför timplanebunden tid...”

Ovanstående citat beskriver hur det oftast är för minoritetsspråket meänkieli, vilket STR-T poängterat i tidigare yttranden såsom kommentarer till ny lärarutbildning (hearing om förutsättningarna för lärarutbildning i minoritetsspråk 30 maj) samt Legitimation och skärpta behörighetsregler (SOU 2008:52). Förvaltningskommunerna erbjuder modersmålsundervisning för elever i grundskolan, men meänkieli får konkurrera med andra ämnen om utrymmet och upplevs därför många gånger som en belastning av lärare och elever. Istället borde språket vara en naturlig del i undervisningen som stärker elevernas identitet precis som *betänkandet också nämner på sidan 296* ”**Förutom att utveckla kunskaperna i modersmålet syftar undervisningen till att stärka elevernas självkänsla och främja deras utveckling till tvåspråkiga individer med dubbel kulturell identitet och kompetens**”.

Vi konstaterar att få elever väljer meänkieli idag. Istället väljer många finska av tradition eftersom det under föräldrarnas egen skoltid formellt kallades finska. Språket hade ännu inte fått vare sig namn eller språkstatus då dagens föräldrageneration gick i skolan. Under en period kunde elever i t.ex. Pajala kommun välja meänkieli som språkval och betygssattes enligt kriterierna för moderna språk. Detta gav en tydlig statushöjning för språket. Tyvärr har denna möjlighet till språkval frångåtts som en besparingsåtgärd. Att arbeta för att meänkieli ska ingå som språkval i grundskolan och gymnasieskolan är viktigt ur många aspekter.

Språket måste också in i timplanen och betygsättas som andra ämnen enligt kriterierna för moderna språk.

Sid 297...För att kunna återuppta lärarutbildning i modersmål och skapa möjligheter till fortbildning, för obehöriga modersmållärare, krävs en målmedveten satsning från regeringens sida.

STR-T delar denna uppfattning som utredningen har - det krävs nu en tydlig adekvat utbildning av lärare i meänkieli för alla nivåer, från förskola till akademisk nivå. Utbildningskedjan för meänkieli är katastrofalt dålig. I satsningen bör det beaktas att utbildningen bör vara utformad så att den även passar glesbygden. Detta, då en stor del av Tornedalen där språket finns, är just glesbygd. Utbildningen bör ha en bredd så att lärare behärskar mer än ett par ämnen. I glesbygdsskolor finns inte tillräckligt underlag för tvåämneslärare utan lärarna behöver här ha en bredare kompetens. Det finns en viss risk att det annars uppstår ett stort antal ambulerande lärare, vilket är olyckligt för skolan i sin helhet och eleverna i synnerhet. Meänkielilärarna behöver inte nödvändigtvis vara enbart språklärare utan kan med fördel även omfatta t.ex. historia, samhällskunskap och övningsämnen med tanke på kultur och kulturarv som också är viktig kunskap att förmedla. Språklärare behövs givetvis också, speciellt till de högre nivåerna, framförallt gymnasielärare och universitetsanställda.

Vad beträffar lärarutbildningen i detalj så bör den vara utformad så att den passar dem som redan i förväg kan språket, men flexibel så att även de som inte kan meänkieli i förväg kan söka lärarprogrammet och inom programmet lära sig språket.

Preparandkurser i meänkieli ökar antalet meänkielitalande och liknande kurser kan t.ex. inrymmas vid folkhögskolor. Dessa preparandkurser kan också påverka lärarutbildningen i meänkieli positivt då rekryteringsunderlaget ökar. Det är därför mycket glädjande *att betänkandet på sidan 300* uppmärksammat betydelsen av preparandutbildningar för att kompensera bristen på skolundervisning hitintills och för att underlätta införandet av lärarutbildning. Därför är Tornedalens folkhögskola i Övertorneå i behov av resurser för att kunna fungera som ett nationellt center för grundläggande utbildning i meänkieli för vuxna och därmed starta preparandkurser i meänkieli för blivande lärarstudenter. STR-T är också av åsikten att preparandutbildningar inte enbart ska övervägas, utan faktiskt påskyndas för att förbättra rekryteringssituationen i språken.

Sid. 346 ”**Detta kan exempelvis ske genom att preparandutbildningar arrangeras i samverkan mellan det lärosäte som har särskilt ansvar för språket, de officiella språkvårdande organen och språkens organisationer.**”

STR-T anser att utredningens förslag är både genomförbart och bra. Att det officiella språkvårdande organet, Institutet för språk och folkminnen, föreslås samverka i frågan om preparandkurser, är ett genomtänkt förslag.

Sid 299 ...”På nationell nivå måste beslut fattas som möjliggör riktat stöd för uppbyggnad av vetenskapliga miljöer för språk vid lämpliga universitet och högskolor”

Specifikt detta har STR-T även poängterat i tidigare yttranden. STR-T delar utredningens uppfattning att resurserna bör koncentreras till ett lärosäte per språk. STR-T har tidigare påpekat att det inte finns några som helst invändningar till *förslaget som presenteras på sidan 347* i utredningen, att Umeå universitet tilldelas ansvaret för lärarutbildningen i meänkieli. Återigen vill STR-T understryka att det universitet som får ansvaret också skall tilldelas ordentliga resurser för att kunna genomföra uppdraget, vilket också utredningen starkt poängterat.

En förstärkning av resurser till universitetsutbildningar är ett akut behov både till en uppbyggnad av en ordentlig lärarutbildning i meänkieli och till en stark grundutbildning, vilka tillsammans kan ge goda förutsättningar till forskningsstudier i meänkieli. Etableras dessa utbildningar på ett och samma universitet kan det också få dominoeffekter i form av att andra utbildningar, såsom t.ex. journalistutbildning, medicinska utbildningar och tolkutbildning kan använda sig av samma grundutbildningskurser i meänkieli. Behovet av en tolk- och översättarutbildning i meänkieli är stor och därför är det mycket viktigt att universitetets grundutbildning i meänkieli också fungerar utmärkt

Möjligheter till forskning både inom lärarutbildning och fortbildning skapar möjligheter för individuell utveckling och höjer kvalitén i undervisningen. En koppling till kultur och kulturarv skapar förutsättningar för ett kreativt förhållningssätt både inom undervisning och även för att utveckla nya näringar. En sammanhängande stark och tydlig utbildningskedja från förskola till akademiska studier är av största vikt för små språk som meänkieli. Engagerad undervisning av god kvalitet bygger upp en rekryteringsbas för fortsatt utveckling av språket även i framtiden.

Sid 299...”På kommunal nivå måste det tillskapas en garanti för att elever ska få all sin undervisning på minoritetsspråket. En rimlig förutsättning är att ett elevunderlag finns i kommunen, eller tillsammans med angränsande kommuner”

STR-T vill belysa att det är en skyldighet att undervisa i minoritetsspråk oavsett elevunderlag. Om en elev kräver undervisning i minoritetsspråk är kommunen skyldig att tillhandahålla undervisning.

Några nödvändiga åtgärder för att öka meänkielis möjligheter att vara ett levande språk i Sverige även i framtiden, är att kommunerna tillsammans i förvaltningsområdet kraftigt förstärker informationen till föräldrarna så att de inser att meänkieli har samma språkstatus som finska och andra moderna språk. Meänkieli kan och behöver bli en tillgång och inte en belastning.

Sid 299...”Behovet av lärarkompetens är tudelat: det krävs såväl lärare som undervisar i språken som lärare som undervisar *på* språken.”

STR-Ts kommentar till ovanstående citat är att det är värdefullt att utredningen uppmärksammat att behovet av lärarkompetens är akut och komplext på flera plan.

Sid 299..”För att insikten om minoritetsspråkens ställning ska nå djupare krävs också att *alla* lärarstuderande orienteras om språken och de talandes rättigheter”.

STR-Ts enda generella kommentar om lärarutbildningen i sin helhet i det nya förslaget i utredningen är att starkt betona betydelsen av citatet ovan.

Lärare som tar sin examen idag i Sverige saknar en obligatorisk introduktionskurs i nationella minoriteter där allmän kännedom om de fem minoriteterna och deras minoritetsspråk behandlas. STR-T menar att det är av yttersta vikt att alla lärare, oavsett inriktning (teoretisk eller praktisk) i sin lärarutbildning, får med sig kunskapen om Sveriges nationella minoriteter och har därmed efter examina kunskap om t.ex. vad tornedalingar och språket meänkieli är för något. En lärare som går sin utbildning i Malmö och en lärare som går sin utbildning i Umeå ska ges samma baskunskap i form av en introduktionskurs om minoriteter och minoritetsspråk. En tydlig åtgärd såsom obligatorisk introduktionskurs i ämnesfältet resulterar i att lärarna har med sig faktakunskap om minoriteter och minoritetsspråk i sitt yrkesliv och kan därför med sin kunskap bidra till att påverka attityder och värderingar i positiv riktning över hela landet. Att lärarutbildningarna i Sverige på frivillig basis rekommenderas att informera och upplysa om nationella minoriteter är enligt STR-T inte ett alternativ. Ett obligatorium, som innebär att lärosätena är skyldiga att införa en introduktionskurs, behöver upprättas,

framförallt för att snabbt öka kunskapsnivån hos lärarstudenter i hela Sverige, oavsett inriktning och nivå.

Enligt förslaget i propositionen för språklagen *Språk för alla*, är det allmänna ansvarig för att den enskilde ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda språket. Det föreslås också att det allmänna ska ha ett särskilt ansvar för att skydda och främja minoritetsspråken. Det allmänna förekommer här som begrepp för stat och kommun och när man talar om det allmännas verksamhet avses offentlig verksamhet som utövas genom staten, primärkommunerna och landstingen. Då det allmänna nu får ett så stort ansvar för de nationella minoritetsspråken är det inte mer än korrekt att framtidens anställda, lärarstudenterna, får redan nu med sig obligatoriska baskunskaper. Detta för att sedan ute i verksamheterna i kommunal eller statlig regi på ett tillfredsställande sätt klara av att informera och upplysa barn samt unga om Sveriges fem nationella minoriteter.

Sid 299...”Trots en viss revitalisering kulturellt sett och ett större intresse bland ungdomar minskar antalet som studerar språken stadigt på alla nivåer.”

STR-T har många gånger påpekat den uppenbara betydelsen av att även språkstudier i minoritetsspråk räknas som extra poänggivande på samma sätt som språkstudier i moderna språk på gymnasieskolan. Modersmålsundervisning ska inte vara det enda sättet att bedriva språkstudier i minoritetsspråk i Sverige. Att kunna välja meänkieli som språkval i årskurs 6 (istället för t.ex. spanska) och också fortsätta med språkstudier i meänkieli på gymnasiet, är alldeles självklart. Det ena utesluter inte det andra, både modersmålsundervisning och möjligheten till språkval behövs.

Exemplet spanska är för övrigt ganska intressant. *Enligt resonemanget i utredningen på sidan 266* har språkets snabba expansion i skolan skapat en stor brist på behöriga lärare. Utredningen konstaterar att eftersom allt fler studenter som söker sig till högskolan har läst spanska, så borde rekryteringen till lärarutbildningen inte vara svår. Utredningen poängterar att rekryteringen av lärarstudenter i spanska bör förbättras. Enligt utredningen är det viktigt att spanskan inte längre betraktas som det mer marginella tillvalsspråk det tidigare var utan lärosätena måste beakta att spanskan är det näst största skolspråket efter engelska. Jämförelsen med minoritetsspråket meänkieli, som är i ett moment 22 läge, är lätt att genomskåda. Få elever och få möjligheter att läsa meänkieli i grundskola och gymnasium ger få studenter som läst meänkieli till universitetet och därför blir också rekryteringen till lärarutbildningen genast svårare.

Idag är det bara språkstudier i moderna språk som gynnas av det extra bonussystemet i gymnasieskolan för språkstudier eftersom studier i t.ex. spanska ger extra poäng som sedan kan användas i ansökningar till universitet. STR-T anser detta faktum vara rent diskriminerande och vill att möjligheterna till språkval och extra poäng till universitet genomförs snarast.

Sid 347 Användandet av termen tornedalsfinska i utredningen

I utredningen förekommer användandet av både termen meänkieli och tornedalsfinska. Utredningen kan ha glömt att skriva ”eller tidigare kallat tornedalsfinska”. STR-T vill därför uppmärksamma utredningen att termen tornedalsfinska är den tidigare benämningen på meänkieli före lagstiftningens tillkomst. STR-T skulle uppskatta att språkets korrekta namn används i alla sammanhang, dvs. meänkieli.

Avslutande kommentarer

STR-T vill avsluta dessa specifika kommentarer till SOU 2008:109 med att sammanfatta i punktform några viktiga aspekter kring utbildning i meänkieli mer generellt. STR-Ts ståndpunkt är att det är av vikt att sätta in lärarutbildningen i en helhetsbild dvs hela utbildningskedjan för meänkieli. Enligt STR-T är den gyllene medelvägen för utbildning i meänkieli;

- En stark och tydlig lärarutbildning och lärarfortbildning
- Ett universitet som har ansvar både för en stark grundutbildning, en bra lärarutbildning och en livskraftig forskarutbildningsmiljö
- En förstärkt lagstiftning i förvaltningsområdet som inkluderar grundskolan på samma sätt som idag barnomsorgen, där hela eller delar av verksamheten bedrivs på minoritetsspråket
- En bättre och tydligare kontakt mellan föräldrar och skolan behövs
- Snabba förändringar angående villkor för språkval och modersmålsundervisning krävs
- Meänkieli behöver finnas med i timplanen och kunna betygsättas som andra språk enligt kriterierna för moderna språk
- En tydlig myndighet med övergripande ansvar för produktion av läromedel för minoritetsspråket meänkieli är nödvändigt
- Alla lärare som examineras i Sverige idag, oavsett typ och nivå av lärare, behöver ha genomgått en obligatorisk introduktionskurs i sin lärarutbildning som ger baskunskaper om våra fem nationella minoriteter och dess minoritetsspråk. Ingen lärare får utexamineras, oavsett var i landet man gått utbildningen, utan baskunskaper om minoriteter och minoritetsspråk i Sverige.

- Tornedalens Folkhögskola i Övertorneå bör utses till nationellt center för grundläggande utbildning i meänkieli för vuxna. Folkhögskoleutbildningen i meänkieli kan därför i samråd och samarbete med framförallt universitetet, men också i samråd och samarbete med det officiella språkvårdande organet och STR-T, skapa en bra och givande preparandutbildning.

För STR-T

Dag som ovan

Tore Hjorth
Ordförande

Maja Mella
Handläggare